

С. В. Дмитрук, О. Ю. Дмитрук

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Київ
«Центр учбової літератури»
2012

УДК (37.036+379.8)+796.5(075.8)

ББК 75.8я73

Д 53

*Рекомендовано до друку
Вченою радою географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 6 від 30 червня 2011 року)*

Рецензенти:

Шищенко П. Г. – доктор географічних наук, професор, член-кореспондент АПН України;

Олійник Я. Б. – доктор економічних наук, професор, член-кореспондент АПН України;

Любіцева О. О. – доктор географічних наук, професор.

Дмитрук С. В., Дмитрук О. Ю.

Д 53 Соціально-педагогічні технології в туризмі. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 328 с.

ISBN 978-611-01-0350-3

У навчальному посібнику конкретизовано соціально-педагогічні технології, які були апробовані при організації педагогічного експерименту із застосування туристських ігор як засобу розвитку креативності студентської молоді в умовах дозвілля і на основі яких вироблено відповідні методичні настанови й рекомендації. Головний акцент зроблено на організаційно-виконавчому аспекті активних туристських програм, який вимагає від викладача-координатора туристських ігор наукової ерудиції, професіоналізму, досвіду, комунікативної компетентності, організаторських здібностей тощо. Теоретичні, методичні та практичні розробки з розвитку креативності студентської молоді засобами туристських ігор виконані Дмитруком С. В., також в посібнику використано досвід О. Ю. Дмитрука з практичного застосування соціально-педагогічних технологій в спеціалізованих туристських ігрових програмах Центру Командної Взаємодії “ЕкоТур”.

Видання адресовано викладачам та студентам вищих навчальних закладів студентам вищих навчальних закладів, фахівцям в галузі туризму, а також фахівцям-організаторам, що практикують в сфері фізичної рекреації та активного туризму, вчителям і учням загальноосвітніх шкіл, керівникам туристських клубів, гуртків і секцій та широкому загалу туристів-аматорів.

УДК (37.036+379.8)+796.5(075.8)

ББК 75.8я73

ISBN 978-611-01-0350-3

© Дмитрук С. В., Дмитрук О. Ю., 2012.
© Художнє оформлення: Штур Ю.В., 2012.
© ЦКВ “Еко Тур”, 2012.
© Центр учбової літератури, 2012.

ЗМІСТ

Передмова	7
Розділ 1. Розвиток креативності студентської молоді як соціально-педагогічна проблема	11
1.1. Актуальність, пріоритетність, міждисциплінарна інтеграція та предметно-проблемне поле дослідження.....	11
1.2. Креативність як методологічна основа дослідження інтелектуально-пізнавальних здібностей студентів	17
1.3. Креативно-пізнавальні бар'єри	22
1.4. Діагностика рівня розвитку креативності студентів	30
Висновки до розділу 1	34
Розділ 2. Особливості розвитку креативності студентів в умовах дозвілля	36
2.1. Педагогічний потенціал дозвілля	38
2.2. Часова структура дозвілля студентів.....	41
2.3. Інноваційні методи активного навчання, ігри та ігрові технології, що застосовуються в організації студентського дозвілля	45
2.4. Ділові ігри	49
2.5. Рольові ігри.....	52

2.6. Дидактичні ігри	53
Висновки до розділу 2	55
Розділ 3. Педагогічні умови розвитку креативності студентів засобами туристських ігор.....	56
3.1. Туристські ігри	56
3.2. Базові принципи розробки туристських ігор ...	59
3.3. Керівництво туристськими іграми	63
3.4. Навчально-діагностичні можливості туристських ігор	65
3.5. Базові педагогічні умови розвитку креативності студентів засобами туристських ігор	67
3.6. Цільові блоки педагогічної методики розвитку креативності студентів в умовах дозвілля засобами туристських ігор	70
3.7. Модульна структура туристських ігор	73
Висновки до розділу 3	78
Розділ 4. Теоретичний та практичний аспекти застосування соціально-педагогічних технологій в організації та здійсненні туристських ігор	81
4.1. Підготовчий модуль туристських ігор	81
4.2. Організаційний модуль туристських ігор	84
4.3. Моделювальний модуль туристських ігор	87
4.4. Мотиваційний модуль туристських ігор	109
4.5. Виконавчий модуль туристських ігор	118
4.6. Підсумковий модуль туристських ігор	132
Висновки до розділу 4	139
Розділ 5. Ефективність методики розвитку креативності студентів в умовах дозвілля засобами туристських ігор	140
5.1. Мета та завдання практичної апробації методики	141

5.2. Етапи впровадження методики	142
5.3. Напрямки діагностики.....	144
5.4. Тенденції і закономірності у розвитку креативності студентів експериментальних груп в умовах дозвілля засобами туристських ігор	147
5.5. Відповідність туристських ігор вимогам і потребам студентів під час дозвілля.....	155
Висновки до розділу 5.....	157
Розділ 6. Основні організаційні проблеми та напрями підвищення ефективності організації і проведення туристських ігор	160
6.1. Організаційні проблеми	160
6.2. Технічні проблеми.....	164
6.3. Дидактичні, психологічні та морально-етичні проблеми	165
6.4. Напрями підвищення ефективності організації і проведення туристських ігор	172
6.5. Принципи ефективної діяльності викладача-координатора	178
6.6. Локалізація викладача координатора відносно групи	182
6.7. Основні методичні прийоми оптимізації процесу проведення туристських ігор	191
6.8. Спеціальні комунікативні прийоми і техніки ..	196
Висновки до розділу 6.....	207
Післямова	208
Список використаних джерел	210
Додатки	230
Додаток А. Матеріали до визначення відповідності туристських ігор вимогам і потребам студентів під час дозвілля.....	230

Додаток Б. Експертні бальні оцінки розвитку компонентів креативності студентів.....	231
Додаток В. Статистичні параметри рядів оцінок розвитку компонентів креативності студентів	271
Додаток Д. Зв'язок між компонентами та загальним рівнем розвитку креативності студентів	298
Додаток Ж. Дидактичні матеріали з організації і проведення туристських ігор.....	298

ПЕРЕДМОВА

Стрімке зростання інформатизації суспільства, швидкий розвиток науки, техніки і виробництва, що відбуваються нині в усьому світі, й в Україні зокрема, потребують якісного піднесення інтелектуального потенціалу підростаючого покоління. Тому перед сучасною системою вищої освіти постає завдання надзвичайної ваги: домогтися того, щоб кожен, хто зараз навчається у вузах не просто отримав диплом про їх закінчення, а вийшов з них високоосвіченим, творчим, ініціативним професіоналом, свідомим й активним членом суспільства.

Такі нагальні практичні потреби сучасного соціально-економічного розвитку держави стимулюють інтенсивний розвиток й вдосконалення традиційної системи вищої освіти, актуалізують сучасні наукові дозвіллезнавчі дослідження та розвиток тих напрямків педагогіки дозвілля, в яких посилена увага звертається до процесів розвитку креативності студентів, інтелектуалізації дозвілля студентської молоді й розвитку його нових активних і творчих форм, інтенсифікації різноманітних освітньо-дозвіллевих програм міжнародних обмінів і стажувань студентської молоді, впровадження в педагогічний процес вищої школи та в сферу студентського дозвілля інноваційних методів активного навчання, зокрема навчальних ігор і тренінгів, що дозволять задіяти значний педагогічний потенціал студентського дозвілля та активізувати інтелектуально-пізнавальну діяльність студентів у всіх сферах суспільного життя.

Проблема розвитку креативності студентів є однією з центральних в педагогіці, оскільки сучасне суспільство потребує від майбутніх фахівців нових нестандартних ідей, пошуку оригінальних шляхів їх втілення, долання шаблонів і стереотипів мислення. В Національній доктрині розвитку вищої освіти в Україні наголошується на необхідності застосовувати нові педагогічні технології, зорієнтовані на розвиток творчої особистості, готової до наукового й творчого пошуку. Одним з найважливіших завдань сучасної соціальної педагогіки вищої школи є обґрунтувати шляхи, форми і методи розвитку у студентів “постійної та впевненої готовності до самостійної пошукової діяльності, до прийняття самостійних рішень у складних невизначених ситуаціях” (Е. Торренс).

Сказане повною мірою стосується й дозвілля як особливої сфери соціалізації особистості, зокрема такої популярної серед студентської молоді його галузі, як туризм. Хоча за останнє десятиліття туристична інфраструктура значно розширилася, з’явилися нові цікаві форми дозвілля туристів, однак у процесі комерціалізації цієї сфери питання реалізації виховних, культурно-просвітніх можливостей туризму відійшли на другий план. Простежується орієнтація організаторів переважно на пасивно-споживацькі, а не творчі види дозвілля. Така ситуація актуалізує розробку педагогічних технологій розвитку креативності студентів адекватних сучасним соціокультурним умовам функціонування туризму.

В науці досліджено різні аспекти порушеної проблеми, є різні підходи до феномену креативності: як до здатності створювати щось нове та оригінальне (Ф. Бартон); як до особливої різновиду творчого дивергентного мислення, високорозвинутої уяви, естетичного світосприйняття (Е. Торренс); як до системи особистісних якостей (К. Платонов); як до специфічного діяльнісно-когнітивного явища (Дж. Гілфорд, Е. Торренс). В роботах вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених проблемам творчості і розвитку творчої особистості (Ф. Бартон, Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, С. Мельникова, Е. Торренс, Д. Харрінгтон, В. Цимбал, В. Чигринов), осмис-

люється креативність як складний, багатогранний предмет педагогічного дослідження і доводиться, що процес розвитку креативності потребує відповідних умов, він може бути ефективнішим завдяки спеціальним ігровим вправам, технікам і методам.

Останнім часом з'явилися наукові праці, присвячені розвитку духовно-творчих здібностей студентів (В. Вербець, О. Олексюк), творчих здібностей учнівської молоді засобами аматорського мистецтва (Б. Брилін, О. Руденко, М. Татаренко), дослідженню принципів, форм і методів культурно-просвітньої діяльності (М. Аріарський, М. Поплавський, В. Тріодін), реалізації культурно-просвітнього потенціалу туризму в організації дозвілля молоді (Л. Устименко). Ідея про інтеграцію рекреаційної і розвиваючої функцій дозвілля була реалізована в дослідженнях М. Аріарського, Б. Тітова, О. Безпалько та ін.

Водночас поза увагою лишаються теоретичні та методичні питання розвитку креативності студентів засобами туризму, не визначено шляхів застосування принципів проектування багатоцільових соціально-культурних дозвіллевих програм (В. Кірсанов), при цьому не створено методики розробки і впровадження ігрових туристських програм, орієнтованих на творчі види дозвіллевої діяльності. Значна кількість існуючих молодіжних культурно-дозвіллевих заходів пізнавального характеру не відповідають рекреаційним вимогам до організації дозвілля, не забезпечують належної рухової активності, що не сприяє здоровому способу життя студентів (В. Бардов, І. Сергета).

Суперечність між необхідністю застосування нових педагогічних методів розвитку креативності студентів в умовах дозвілля засобами туристських ігор і недостатнім теоретичним і методичним дослідженням цієї проблеми актуалізує необхідність визначення предметно-проблемного поля дослідження, обґрунтування змісту поняття “креативність” як методологічної основи інтелектуально-пізнавальних здібностей студентів, розкриття сутнісних особливостей дозвілля як соціокультур-

ного феномену сучасності, визначення критеріїв й чинників, що зумовлюють особливості педагогічної методики розвитку креативності студентів в умовах дозвілля, розкриття специфіки взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в умовах дозвілля студентів, аналіз основних педагогічних методів і технік активного навчання, що застосовуються як засоби розвитку креативності студентів в умовах дозвілля, теоретико-методичне обґрунтування туристських ігор як інноваційного засобу розвитку креативності студентів в умовах дозвілля.